

УДК 332.055

Матвійшин Є. Г.

Львівський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України

ПОРІВНЯННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ БЕНЧМАРКІНГУ (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Досліджено показники, які характеризують економічний розвиток регіонів України. Показано переваги бенчмаркінгу для такого дослідження. Виявлено, що для Львівської області важливо звернути увагу на зміни споживчих цін.

Ключові слова: бенчмаркінг, валовий регіональний продукт, економічний розвиток, інвестиції, споживчі ціни.

Постановка проблеми. Для прийняття обґрунтованих рішень щодо економічного розвитку регіону доцільно знати його сильні і слабкі сторони у порівнянні з іншими регіонами. Тому важливо мати інструмент порівняння певних показників з такими ж даними про інші території. Періодично дані про регіони України публікуються Держстатом України або іншими організаціями. Проте там може бути відсутня інформація, яка становить інтерес для конкретного дослідження. Крім того, дослідження може охоплювати певні сфери соціально-економічного розвитку, для яких важливо порівняти не окремі показники, а їх групи, що описують ці сфери. Відповідний аналіз можна зробити, використовуючи методику бенчмаркінгу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Шаров Ю.П. трактує бенчмаркінг як порівняння поточного стану справ, рівня діяльності організації або окремих її сфер з обраним прогресивним аналогом; підхід до стратегічного планування, що передбачає систематичний процес вивчення та запозичення передового досвіду з метою підвищення ефективності діяльності роботи організації, дає можливість ефективно виявляти та формувати конкурентні переваги, уникнути багатьох помилок, а також скоротити часові і фінансові витрати, пов'язані з набуттям власного досвіду [1, с. 55, 56]. Застосування бенчмаркінгу дає змогу розробити такі заходи, які допомогли б даному регіону досягти високих показників у певних сферах. Зокрема, відповідні заходи можна запозичити у регіонів, які є передовиками у відповідних сферах. Крім того, бенчмаркінг є інструментом для того, щоб наочно побачити наскільки добре чи погано виглядає регіон у певних сферах, що може допомогти у визначенні цілей управління економікою на регіональному рівні.

Аналіз бенчмаркінгу як методу управління на основі співставлення об'єкту управління з обраними еталонами наводить Прус Л.Р., виділяючи серед іншого регіональний бенчмаркінг відповідно до масштабу його проведення [2]. У бізнес-сфері розглядають так званий конкурентний бенчмаркінг. Він охоплює інженерний аналіз та вимагає, щоби проводився ретельний аналіз продукції, послуг і процесів. Наприклад, російський дослідник Протасов Д.В. звертає увагу на те, що з метою бенчмаркінгу в бізнес-сфері поширеною практикою є закупівля продуктів і послуг конкурентів та наступний аналіз їх конкурентних переваг [3]. Особливості функціонування інституційних суб'єктів бенчмаркінгу розглядала російська дослідниця Сидорова Є.Є. Зокрема, вона пропонувала поширювати зарубіжний досвід створення регіональних центрів бенчмаркінгу на базі таких організацій як торгово-промислові палати, союзи промисловців та підприємців тощо [4].

Для управління економікою на регіональному рівні в Україні також починає застосовуватися бенчмаркінг. Наприклад, відповідно до опису проекту «Розбудова спроможності до економічно обґрунтованого планування розвитку областей і міст України» (проект РЕОП) бенчмаркінг основних чинників економічного розвитку на обласному та місцевому рівнях використовується як інструмент для визначення конкурентних переваг відповідних територій [5].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз показав, що інструмент бенчмаркінгу, в основному, використовувався для рівня окремих підприємств та організацій. Поки що є обмаль публікацій, в яких висвітлено результати бенчмаркінгових досліджень для порівняння економіки регіонів України.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є опис підходу та результатів бенчмаркінгового дослідження рівня економічного розвитку Львівщини у порівнянні з іншими регіонами України. Підхід передбачає використання офіційних статистичних даних, завдяки чому буде можливо відстежувати майбутню динаміку змін в економіці конкретного регіону.

Виклад основного матеріалу. Показники для порівняльного аналізу повинні віддзеркалювати стан сфер дослідження, які відповідають меті бенчмаркінгового дослідження. Для порівняння важливо брати такі показники, які так відображають стан справ у регіоні, що його можна порівняти з іншими територіями. Дані для розрахунку показника повинні бути доступними та оновлюватися у майбутньому. Конкретний показник повинен допомогти побачити тенденції змін у досліджуваній сфері. Має бути чітко зрозуміло, що зростання цього показника – це добре чи погано. Бенчмаркінг дає можливість порівняти стан відповідної сфери у даній території порівняно з іншими територіями. Тому важливо, щоби показник міг показати згодом результати впливу органів влади на ситуацію у відповідній сфері.

Показники можуть бути агрегованими в укрупнені дані. Агрегування дає можливість отримати більш наочне та узагальнене відображення інформації про порівнювані об'єкти. Завдяки агрегуванню отримують загальну картину багатовимірних проблем, зрозумілу громадськості, розробникам політики та іншим зацікавленим особам, спрощується комунікація між учасниками управління економікою на відповідних рівнях.

Проте узагальнення показників має свої недоліки. Так, використання агрегованих показників та їх спрощене сприйняття може призводити до неглибоких висновків. Узагальнені показники про одні й ті ж явища можуть відрізнятися залежно від застосованих методів агрегування та уможливають маніпулювання результатами через проце-

дури зважування. Узагальнення може приховати (свідомо або механічно) певне негативне явище. Зокрема використання середнього значення певних показників може дати загалом непоганий результат навіть якщо один з них має загрозливе значення для даної сфери. Ранжирування регіонів також має обмеження у використанні для аналізу змін ситуації в певних сферах з часом. Положення регіону у списку в конкретному році може зумовлюватися не тільки змінами у певних його сферах, але й методикою ранжирування та змінами ситуації в інших регіонах (регіон може зайняти краще місце порівняно з попереднім періодом, хоча ситуація може не покращитися, а навіть погіршитися). Тому аналітики та особи, які розробляють політику, повинні бачити приховані за агрегуванням зміни у показниках.

За результатами бенчмаркінгового дослідження, проведеного у 2009 році фахівцями Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України, Національного Банку України, Міжнародного центру перспективних досліджень та Конференційної ради Канади, Україна потрапила до трійки країн з найгіршими показниками сфери «Економічний розвиток» [6, с. 9]. Зміст показників, які там бралися для аналізу, та результати згаданого дослідження наведено в табл. 1.

Для порівняння стану економічного розвитку в регіонах України також доцільно використати ті ж показники або їх аналоги. Це дасть можливість звернути увагу на проблемні чинники у конкретному регіоні. У статистичних даних окремими рядками виділяються міста Київ і Севастополь. Оскільки наше дослідження стосується регіонів, то для аналізу будуть братися дані про області України та Автономну Республіку Крим.

Таблиця 1

Показники, що характеризують сферу економічного розвитку країн, які були обрані для бенчмаркінгового дослідження, та його результати

Показник	Рейтинг України
Темпи росту ВВП, %	7 із 45
Рівень інфляції, %	46 із 46 (разом з 4 країнами)
Нагромадження основного капіталу на особу, дол. США	40 з 45
Внутрішні прямі іноземні інвестиції на особу, дол. США	34 з 46

Джерело: *Потенціал України та його реалізація: Спільний аналітичний звіт Міністерства економіки, Міністерства фінансів і Національного банку України. – К.: МЦПД, 2009. – 60 с.*

Вибір відповідних показників повинен відповідати принципу порівнюваності і доступності даних. Існує нормативний графік публікації статистичних збірників Держстатом України. Тому не для всіх показників може бути доступна найсвіжіша інформація. Наприклад, відповідно до календарного графіка оприлюднення експрес-випусків Держстату в березні 2013 року публікувалися дані про валовий регіональний продукт 2011 року.

Аналогом ВВП на рівні регіону є валовий регіональний продукт (ВРП). Для порівняння регіонів доцільніше брати дані про ВРП в розрахунку на одну особу. Результати узагальнення даних про темпи змін ВРП в регіонах України наведено в табл. 2.

За аналог показника інфляції на рівні регіону може бути використано індекс споживчих цін, зменшений на 100%. Розраховані значення цього показника для регіонів України наведено в табл. 3.

Таблиця 2

Темпи змін ВРП (в розрахунку на одну особу) у регіонах України, відсотків

Регіон	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011
АР Крим	1,2	4,6	9,3	6,9	-9,1	3,5	2,7
Вінницька	5,1	6,4	4,4	5,9	-9,3	3,6	7,7
Волинська	11,1	4,1	12,3	6,2	-14	0,1	5,2
Дніпропетровська	6,8	8,2	6,1	-2	-16	6,4	4
Донецька	6,5	-1,8	5,5	-2	-17,8	11,9	12,2
Житомирська	6,8	2,2	6,1	5,1	-10,5	13,5	3,2
Закарпатська	8,1	-1,3	8,3	3,9	-17,9	7,5	4,5
Запорізька	5,8	5,5	9,3	2	-20,6	3,8	3,5
Івано-Франківська	5,4	6,2	1	-2,4	-10,6	0,6	6,5
Київська	6,9	8,3	6,7	5	-10,4	5,4	11,8
Кіровоградська	11,9	4	-0,9	15,2	-13,3	6,6	10,1
Луганська	6,6	1,6	6,4	-0,1	-12,4	3,2	10
Львівська	4,2	-1,5	6,1	1,1	-11,5	2,5	9,9
Миколаївська	2,4	0,9	0,2	7,6	-7	3,7	3,2
Одеська	-2,4	0,2	6,5	12	-13,1	2,5	2,1
Полтавська	-5,8	0,3	6,9	-4,2	-12,5	10,3	2,6
Рівненська	2,4	2,4	4,7	-0,4	-13,5	6,7	4,4
Сумська	6	5,8	4,7	4,8	-10,4	-0,1	8,7
Тернопільська	5,4	3,1	9	5,7	-5,1	0,8	11,7
Харківська	4,1	5,5	7,9	2,7	-13,3	2,2	5
Херсонська	5	0,2	1,3	10,7	-6,4	2,3	4,3
Хмельницька	3,4	4,9	4,9	0,6	-8,9	0,5	8,6
Черкаська	2,5	8,2	7,5	15,9	-13,8	6,6	7,2
Чернівецька	6,1	1,8	8,6	5,6	-11,4	0,3	3,9
Чернігівська	7,5	1,7	8,1	3,7	-9,3	1,1	8,8

Джерело: розраховано автором за даними Держстату України (Регіони України 2012: статистичний збірник / За ред. О. Г. Осауленка. – Частина II. – К.: Держстат України, 2012. – 802 с. – С. 14; Валовий регіональний продукт за 2011 рік: Експрес-випуск Держстату України від 29.03.2013 № 02/5-16/119).

Таблиця 3

Зміни споживчих цін у регіонах України, відсотків

Регіон	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011
АР Крим	11,5	11,5	15,6	23,3	14,8	9,6	6
Вінницька	10,7	11,5	17,8	19,1	11,2	7	2,8
Волинська	9,1	9,6	15,1	21,3	10	8,1	3,2
Дніпропетровська	8	19,8	14,4	24,4	13	9,3	4,3
Донецька	11,9	12,1	13,9	24	13,1	10,3	5
Житомирська	10,8	10,3	13,9	20,8	11,9	8,9	3,9
Закарпатська	11,6	8,7	11,3	15,4	11,8	8,5	3
Запорізька	11,9	10,3	15,2	23,6	13	9,7	4,6
Івано-Франківська	10,3	6	14	21,8	10,3	8,3	2,9
Київська	12,6	11,7	14,3	25,6	9,5	7,9	3,9
Кіровоградська	10	9,1	13,4	21,4	9,7	8,5	3,7
Луганська	12	16,1	15,4	23,3	12,8	10,5	5,6
Львівська	8,4	7	16,8	25,1	13,4	9,7	4,9
Миколаївська	11,5	9,1	18,1	21,8	12,8	10	4,4
Одеська	8,8	10	19,2	23,7	14,4	10,5	5,4
Полтавська	13,7	11,2	18,3	23,5	12,8	8,4	3,7
Рівненська	10,3	9,6	16	22,1	12	8,3	3,4
Сумська	12,2	13,3	15	21	10,8	8,9	3,6
Тернопільська	8,4	10	20,1	18,6	11,2	8,5	3,7
Харківська	8,9	12,7	19,1	23,8	12,9	9	4,1
Херсонська	9,2	9,2	18,3	21,9	12,6	10,6	4,5
Хмельницька	8,5	10,8	17,9	22,7	13	9,6	4
Черкаська	11,4	10,2	17,9	22,3	11,5	9	3,5
Чернівецька	11,3	9,2	17,3	19	10,1	8,2	2,4
Чернігівська	9,9	11,6	15	23,1	12,7	9,5	3,6

Джерело: розраховано автором за даними Держстату України (Регіони України 2012 : статистичний збірник / За ред. О. Г. Осауленка. – Частина II. – К. : Держстат України, 2012. – 802 с. – С. 477).

Таблиця 4

Результати ранжирування за показниками, що характеризують економічний розвиток регіонів України за даними 2011 року

Регіон	Темпи росту ВРП на одну особу, %	Зміна споживчих цін, %	Інвестиції в основний капітал на одну особу, дол.	Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) на одну особу населення, дол.	Середній ранг	Місце регіону
АР Крим	23	25	2	4	13,5	12
Вінницька	10	2	10	20	10,5	6
Волинська	13	5	25	16	14,75	18
Дніпропетровська	18	17	4	1	10	3
Донецька	1	22	5	5	8,25	2
Житомирська	21	13	14	14	15,5	20
Закарпатська	15	4	21	13	13,25	11
Запорізька	20	20	12	6	14,5	17
Івано-Франківська	12	3	17	10	10,5	6
Київська	2	13	1	3	4,75	1
Кіровоградська	4	10	7	23	11	8
Луганська	5	24	15	11	13,75	13
Львівська	6	21	6	7	10	3
Миколаївська	21	18	9	21	17,25	24
Одеська	25	23	11	8	16,75	23
Полтавська	24	10	3	9	11,5	9
Рівненська	16	6	20	15	14,25	15
Сумська	8	8	19	12	11,75	10
Тернопільська	3	10	24	25	15,5	20
Харківська	14	16	8	2	10	3
Херсонська	17	19	16	18	17,5	25
Хмельницька	9	15	13	19	14	14
Черкаська	11	7	22	17	14,25	15
Чернівецька	19	1	18	24	15,5	20
Чернігівська	7	8	23	22	15	19

Джерело: розраховано автором.

Нагромадження основного капіталу на особу на рівні регіону може бути виражене через інвестиції в основний капітал в розрахунку на особу. Цей показник, а також дані про прямі іноземні інвестиції на душу населення наводяться Держстатом України [7, с. 794].

Наведені дані характеризують сферу економічного розвитку регіонів. Для отримання узагальненої картини доцільно ці дані агрегувати. Але через те, що одиниці вимірювання наведених вище показників є різними, то попередньо їх необхідно нормалізувати. Найпростішим способом нормалізації є ранжирування, відповідно до якого кожен регіон отримує порядковий номер від 1 до 25. При цьому потрібно взяти до уваги, що показник рівня споживчих цін за суттю є дестимулятором – його більше значення відповідає гіршому стану. Тому для цього показника ранжирування повинно виконуватися не у прямому порядку (від максимального з рангом 1), а в протилежному (від мінімального з рангом 1). Результати нормалізації та агрегації наведених вище показників для 2011 року показують, наприклад, що за сферою економічного розвитку Львівщина займала третє місце серед регіонів України (табл. 4), розділивши його з Дніпропетровською і Харківською областями (в усіх трьох середній ранг становив 10). Найбільш проблемним для Львівщини був стан з показником «Зміна споживчих цін» (ранг дорівнював 21). Для кращого сприйняття цієї інформації в таблиці наведена остання графа «місце регіону», в якій вказано порядкові номери областей відповідно до середніх значень рангів.

Доцільно проаналізувати динаміку зміни положення регіону за попередні роки. Для порівняння корисно взяти регіони-передовики (Київська і Донецька області) та регіони, близькі до Львівщини за місцем у ранжируванні (Дніпропетровська, Харківська, Вінницька та Івано-Франківська області). Відповідна «історія руху до успіху» вибраних регіонів наведена на рис. 1. Для наочності місця у рейтингах за вказані роки розміщені на вертикальній осі так, що їх покращення (зменшення) відображається вищим положенням на графіку.

З наведених графіків видно, що Львівська область мала впродовж цих чотирьох років постійне покращення свого положення за середнім рангом, розрахованим за показниками, що характеризують економічний розвиток. Подібні зміни відбувалися і з Донецькою та Вінницькою областями. Львівщина піднялася з 19-го місця у 2008 році до 3-го у 2011 році. Для того, щоб побачити, які саме з чотирьох показників «зробили внесок» у такі зміни рейтингового місця Львівщини, доцільно прослідкувати відповідні зміни за цими показниками (рис. 2).

З рисунка видно, що Львівщина отримала середній ранг 10 у 2011 році (як наведено і в табл. 4) завдяки відносному покращенню таких показ-

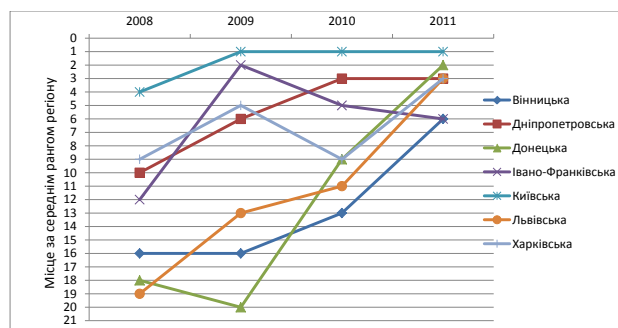

Рис. 1. Зміни місць регіонів за середнім рангом, розрахованим за показниками, що характеризують їх економічний розвиток, у 2008-2011 роках

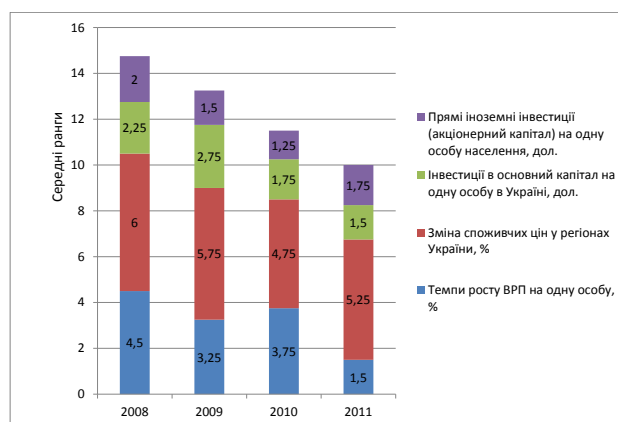

Рис. 2. Зміни середніх рангів за показниками, що характеризують економічний розвиток Львівщини, у 2008-2011 роках

ників: «інвестиції в основний капітал» (з 2,25 у 2008 році ранг зменшився до 1,5 у 2011 році) та «темпи росту ВРП на одну особу» (з 4,5 у 2008 році ранг зменшився до 1,5 у 2011 році). Проблемним показником залишається «зміна споживчих цін», яка майже не покращилася на фоні даних про інші регіони України.

Висновки та пропозиції. Бенчмаркінгове дослідження може допомогти побачити проблемні сфери економічного розвитку регіону. Зокрема, для Львівщини виявлено, що в останні роки зміна споживчих цін була негативним чинником в економіці області. Порівняння з іншими регіонами країни дає інформацію про те, які з них можна брати за приклад, в яких запозичати досвід управління відповідними сферами. Крім того, аналізуючи прикру ситуацію в окремих регіонах, можна запобігати погіршенню стану справ у конкретному регіоні, навчаючись на чужих помилках. Напрямом подальших досліджень стане аналіз таких сфер як інвестиційна привабливість, інфраструктура і транспорт, освіта у регіонах України.

Список літератури:

1. Шаров Ю. П. Бенчмаркінг / Ю. П. Шаров // Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президенті України; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. – Т. 4 : Галузеве управління / наук.-ред. колегія : М. М. Іжа (співголова), В. Г. Бодров (співголова) та ін. – 2011. – С. 55, 56.
2. Прус Л. Р. Типологія бенчмаркінгу / Л. Р. Прус // Сталый розвиток економіки. – 2011. – № 4. – С. 265-268.
3. Протасов Д. В. Теория и практика применения технологии бенчмаркинга для улучшения качества деятельности организации : монография / Д. В. Протасов. – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2009. – 80 с.
4. Сидорова Е. Е. Особенности функционирования институциональных субъектов бенчмаркинга на макроуровне / Е. Е. Сидорова // Вестник ИНЖЭКОНа. – Серия «Экономика». – 2010. – Выпуск 7 (42). – С. 92-97.
5. Опис проекту РЕОП [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.academy.gov.ua/doc/mijnar_spivrob/mizhnar_proekt/pdf/opys_proektu_REOP.pdf.

6. Потенціал України та його реалізація : Спільний аналітичний звіт Міністерства економіки, Міністерства фінансів і Національного банку України. – К. : МЦПД, 2009. – 60 с.
7. Регіони України 2012 : статистичний збірник / За ред. О. Г. Осауленка. – Частина II. – К. : Держстат України, 2012. – 802 с.

Матвишин Е. Г.

Львовский региональный институт государственного управления
Национальной академии государственного управления при Президенте Украины

СПРАВНЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ НА ОСНОВЕ БЕНЧМАРКИНГА (НА ПРИМЕРЕ ЛЬВОВСКОЙ ОБЛАСТИ)

Резюме

Исследованы показатели, характеризующие экономическое развитие регионов Украины. Показаны преимущества бенчмаркинга для такого исследования. Выявлено, что для Львовской области важно обратить внимание на изменения потребительских цен.

Ключевые слова: бенчмаркинг, валовый региональный продукт, экономическое развитие, инвестиции, потребительские цены.

Matviyishyn E. H.

Lviv Regional Institute of Public Administration of National Academy of Public
Administration under the Office of the President of Ukraine

COMPARISON OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF REGIONS OF UKRAINE ON THE BASIS OF BENCHMARKING (ON THE EXAMPLE OF THE LVIV REGION)

Summary

The indicators of the economic development of the regions of Ukraine are investigated. The advantages of benchmarking for such research are shown. It is found that for the Lviv region, it is important to draw the attention at changes of the consumer prices.

Key words: benchmarking, gross regional product, economic development, investment, consumer prices.